

K1926
~~5814~~
Sep. 11/3

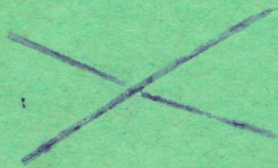
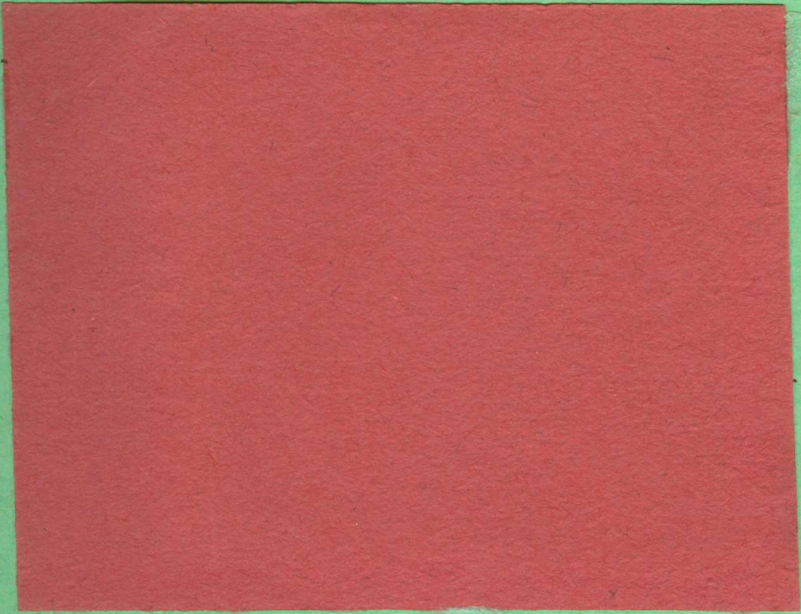
17173786

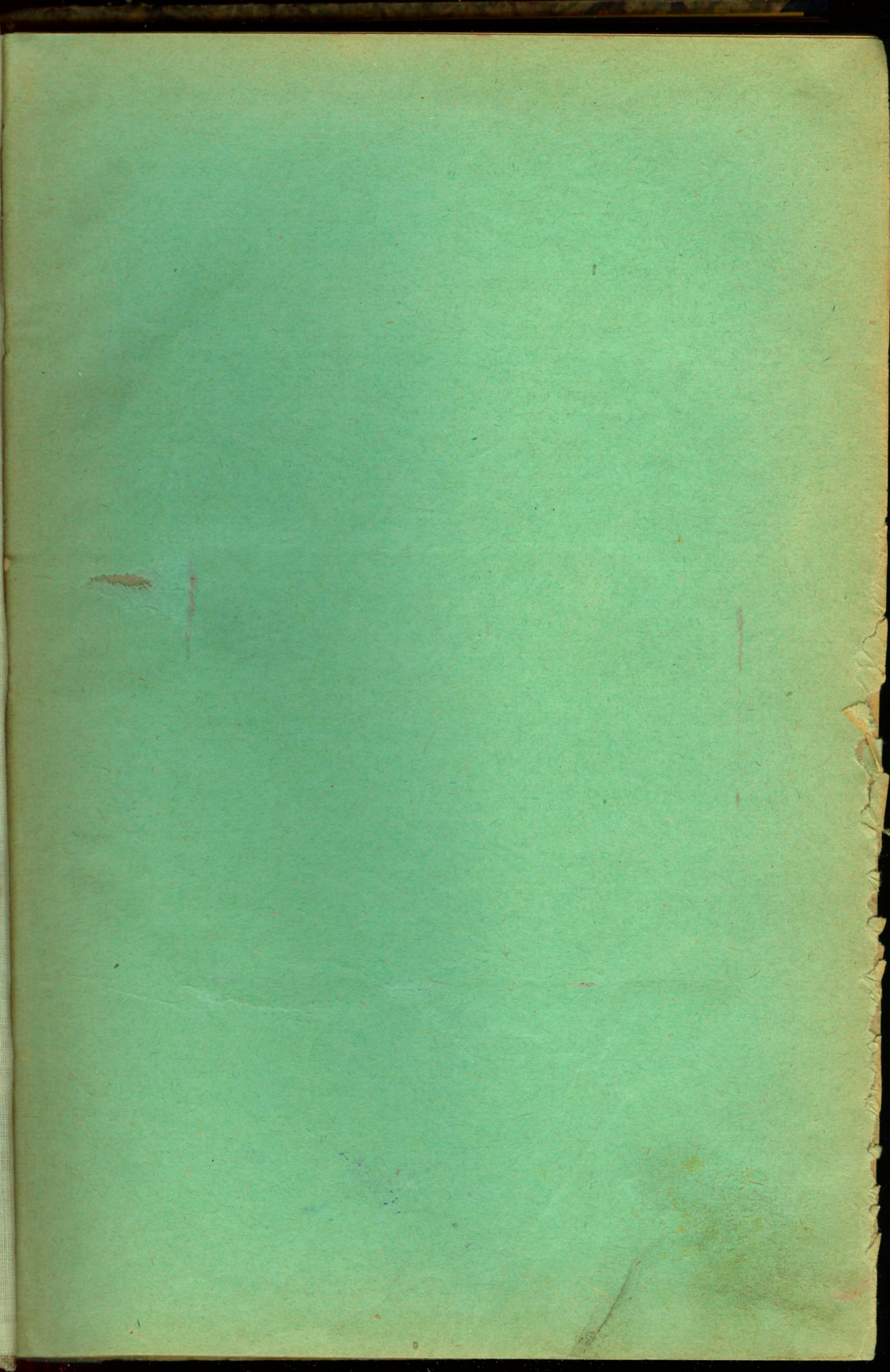
V.N. Karazin Kharkiv National University

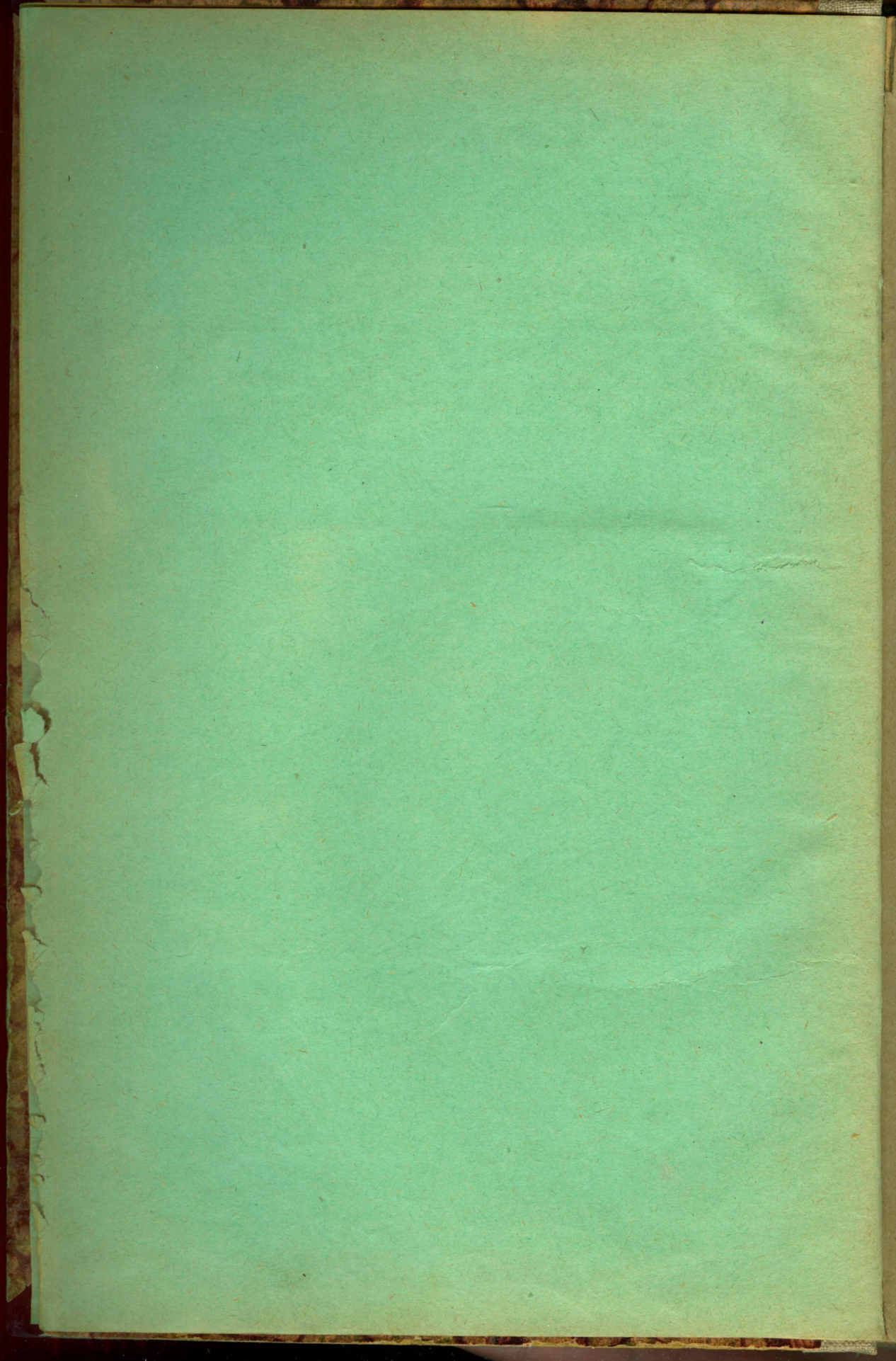

00352486

8

5017.

К. 5817

ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ

1278(28)

129

◆ N 3 ◆

1926

1926
317 а/х

1927

Центральний учасник
національного архіву

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

Продовжується передплату на 1926 рік на великий український
громадсько-політичний і літературно-науковий місячник

„ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ“

РІК ВИДАННЯ ЧЕТВЕРТИЙ

Редагують: С. Пилипенко, П. Тичина, М. Хвильовий, О. Шумський
(головний редактор), М. Яловий

Журнал виходить за найближчою участю: І. Айзенштока, Б. Антоценка - Давидовича, акад. Д. Багалія, М. Бажана, проф. О. Білецького, О. Бургардта, Ю. Будяка, Д. Бузька, К. Буровія, С. Вітика, В. Вражливого, О. Гермайзе, А. Головка, М. Горбана, М. Гринченка, Г. Гринька, О. Громова, В. Десняка, І. Дніпровського, М. Доленга, О. Донченка, О. Досвітнього, О. Дорошкевича, М. Драй-Хмари, К. Дубняка, Г. Епіка, І. Єрофієва, Д. Загула, М. Зерова, П. Іванова, М. Івченка, М. Ірчана, М. Йогансена, Я. Качури, Г. Коляди, П. Козицького, В. Коряка, Г. Коцюби, Г. Коваленка - Коломацького, О. Копиленка, Г. Косинки, С. Кравцова (Криги), І. Кулика, О. Лана, А. Лейтеса, А. Любченка, проф. Я. Мамонтова, М. Майського, Ю. Меженка, О. Мізерницького, Н. Мірза-Авакьянц, В. Мисика, Мих. Могиланського, А. Музички, Т. Осьмачки, А. Панова, П. Панча, Г. Петренка, В. Підмогильного, Є. Плужника, проф. М. Плевако, П. Попова, О. Попова, М. Равича - Черкаського, Х. Раковського, А. Річицького, М. Рильського, Н. Романович-Ткаченкової, Я. Савченка, І. Сенченка, М. Семенка, О. Синявського, О. Слісаренка, В. Сосюрн, М. Сулими, Д. Тася, М. Терещенка, І. Ткаченка, акад. Тутківського, П. Усенка, Д. Фельдмана, П. Филиповича, М. Філянського, Г. Хоткевича, П. Христюка, М. Чернявського, Ф. Шаковицького, А. Шамрая, І. Шевченка, Г. Шкурупія, Г. Шпитерса, В. Юринця, В. Яблуненка, проф. М. Яворського, акад. Д. Яворницького, Б. Якубського, Ю. Яновського, В. Ярошенка та инш.

ЗМІСТ „ЧЕРВОНОГО ШЛЯХУ“ Ч. 4 (КВІТЕНЬ) 1926 РОКУ

ЛІТЕРАТУРНИЙ ВІДДІЛ:

М. Семенко. — Вона. Поезії. О. Слісаренко. — Князь Барцилла. Оповідання. В. Мисик. — Вишневий сум. Поезії. І. Цитович. — Пісні. Шовкопляс. — Черна балка. Оповідання. Ю. Яновський. — Ранок. Поезії. Г. Косаченко. — Вітрини. Поезії. О. Громів. — Мій синій сон. Оповідання. В. Чередниченко. — За плугом. Роман. В. Віндурський. — До пнів поетів. Перекл. М. Ірчана. V. Tower. — Люблю Америку. Перекл. М. Ірчана.

ЗАГАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ВІДДІЛ:

Г. Клунний. — В боротьбі за селянство. Є. Берман. — Нотатки про основні дефекти державного апарату.

НАУКОВИЙ ВІДДІЛ:

Проф. Михайловський. Промішка крови.

ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНИЙ ВІДДІЛ:

М. Зеров. — Наші літературознавці й полемісти. А. Шамрай — Творчість С. Васильченка. П. Козицький. — Форма музичного мислення у М. Леонтовича.

ЕКОНОМІЧНИЙ ОГЛЯД:

Е. Бурштейн. — До питання про стан кустарної промисловости на Україні.

ХРОНІКА. БІБЛІОГРАФІЯ.

ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ

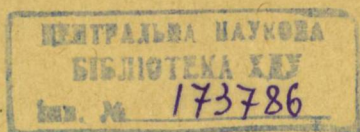
ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ
І ЛІТЕРАТУРНО - НАУКОВИЙ
МІСЯЧНИК

1278(28)

129

№ 3

(36)

БЕРЕЗЕНЬ, 1926

59

ПЕРША ДРУКАРНЯ ДЕРЖВИДАВУ
УКРАЇНИ ім. Г. І. ПЕТРОВСЬКОГО
ХАРКІВ

З М І С Т

	Стор.
В. Сосюра. Перстень. Поезія	5
М. Йогансен. Три маленьких вірші	7
О. Досвітній. Хто	9
В. Бобинський. Майбутній метеор. Поезія	21
М. Філянський. Образи. Поезія	24
І. Ле. Юхим Кудря	29
І. Кулик. Ніагара. Поезія	83
Ю. Тувім. Брати. Поезія	88
С. Малярме. Морський вітер. Поезія	89
А. Александров. Лейтенант П. П. Шмідт	90
Ф. Таран. На переломі	112
К. Вітфогель. Природознавство, класова боротьба і лівий рух у німецькому робітництву	125
Проф. О. Білецький. Про прозу взагалі і про нашу прозу 1925 р.	133
П. Рулін. Артистичний шлях М. Заньковецької	164
С. Козуб. Коцюбинський, як учень Драгоманова на полі публі- цистики	184
І. Ткаченко. Літературна історія роману „Повія“ П. Мирного.	198
Економічний огляд	208
Хроніка	211
Бібліографія	220
Шевченківська література в 1925 р.	235

3 MACT

1	1. California, Berkeley, 1902
2	2. Washington, D.C., 1903
3	3. Washington, D.C., 1904
4	4. Washington, D.C., 1905
5	5. Washington, D.C., 1906
6	6. Washington, D.C., 1907
7	7. Washington, D.C., 1908
8	8. Washington, D.C., 1909
9	9. Washington, D.C., 1910
10	10. Washington, D.C., 1911
11	11. Washington, D.C., 1912
12	12. Washington, D.C., 1913
13	13. Washington, D.C., 1914
14	14. Washington, D.C., 1915
15	15. Washington, D.C., 1916
16	16. Washington, D.C., 1917
17	17. Washington, D.C., 1918
18	18. Washington, D.C., 1919
19	19. Washington, D.C., 1920
20	20. Washington, D.C., 1921
21	21. Washington, D.C., 1922
22	22. Washington, D.C., 1923
23	23. Washington, D.C., 1924
24	24. Washington, D.C., 1925
25	25. Washington, D.C., 1926
26	26. Washington, D.C., 1927
27	27. Washington, D.C., 1928
28	28. Washington, D.C., 1929
29	29. Washington, D.C., 1930
30	30. Washington, D.C., 1931
31	31. Washington, D.C., 1932
32	32. Washington, D.C., 1933
33	33. Washington, D.C., 1934
34	34. Washington, D.C., 1935
35	35. Washington, D.C., 1936
36	36. Washington, D.C., 1937
37	37. Washington, D.C., 1938
38	38. Washington, D.C., 1939
39	39. Washington, D.C., 1940
40	40. Washington, D.C., 1941
41	41. Washington, D.C., 1942
42	42. Washington, D.C., 1943
43	43. Washington, D.C., 1944
44	44. Washington, D.C., 1945
45	45. Washington, D.C., 1946
46	46. Washington, D.C., 1947
47	47. Washington, D.C., 1948
48	48. Washington, D.C., 1949
49	49. Washington, D.C., 1950
50	50. Washington, D.C., 1951
51	51. Washington, D.C., 1952
52	52. Washington, D.C., 1953
53	53. Washington, D.C., 1954
54	54. Washington, D.C., 1955
55	55. Washington, D.C., 1956
56	56. Washington, D.C., 1957
57	57. Washington, D.C., 1958
58	58. Washington, D.C., 1959
59	59. Washington, D.C., 1960
60	60. Washington, D.C., 1961
61	61. Washington, D.C., 1962
62	62. Washington, D.C., 1963
63	63. Washington, D.C., 1964
64	64. Washington, D.C., 1965
65	65. Washington, D.C., 1966
66	66. Washington, D.C., 1967
67	67. Washington, D.C., 1968
68	68. Washington, D.C., 1969
69	69. Washington, D.C., 1970
70	70. Washington, D.C., 1971
71	71. Washington, D.C., 1972
72	72. Washington, D.C., 1973
73	73. Washington, D.C., 1974
74	74. Washington, D.C., 1975
75	75. Washington, D.C., 1976
76	76. Washington, D.C., 1977
77	77. Washington, D.C., 1978
78	78. Washington, D.C., 1979
79	79. Washington, D.C., 1980
80	80. Washington, D.C., 1981
81	81. Washington, D.C., 1982
82	82. Washington, D.C., 1983
83	83. Washington, D.C., 1984
84	84. Washington, D.C., 1985
85	85. Washington, D.C., 1986
86	86. Washington, D.C., 1987
87	87. Washington, D.C., 1988
88	88. Washington, D.C., 1989
89	89. Washington, D.C., 1990
90	90. Washington, D.C., 1991
91	91. Washington, D.C., 1992
92	92. Washington, D.C., 1993
93	93. Washington, D.C., 1994
94	94. Washington, D.C., 1995
95	95. Washington, D.C., 1996
96	96. Washington, D.C., 1997
97	97. Washington, D.C., 1998
98	98. Washington, D.C., 1999
99	99. Washington, D.C., 2000
100	100. Washington, D.C., 2001

В. СОСЮРА

ПЕРСТЕНЬ

(ЛІРО - БАЛАДА)

Я у полі. Хто зі мною?
Тільки біла путь...
Тільки спомини юрбою
на снігу встають.
Кров — у щоки, кров — у скроні...
Знову, знов як стій:

на заплаканій долоні
перстень золотий.
А над ним обличчя liebe,
в ньому біль і гнів...
І шепочуть мертві губи:
„Ти його убив“...

I

Над селом туман і зорі,
у сельбуді сміх...
І огні у милім зорі
од очей моїх.
Сонний місяць, мов в колиці,
в синій вишині,
і по рейках простяглися
станції огні.
Наші очі — в неба чаші.
Хто ми й відкіля?
„Подивись, усе це наше:
і гаї й поля...
Гарно як, неначе вранці!
Я тепер — сількор.
І, здається, кров повстанців
лине аж до зор...
І, здається, йдуть рядами
хлопці мимо нас...
Тяжко гупають над нами
кроки раз-у-раз...
тих що вмерли біля станції,
коли день одгук...“

Ой, у дні, в ті дні повстанцем,
як вони, я був!
... Офіцерів крики тонкі...
кроки... зброя... сніг...
ми стріляли й в ополонку
опускали їх.
Як забуть їх бліді руки
й очі ті німі?...
де шуміли верби глухо
вітами у тьмі.
Ой, ряди, од снігу сині
і огні заграв!..
Офіцер своїй дружині
перстень передав.
Він сказав: — „Пождіть хвилинку,
я шинель зніму“ —
і навів я карабінку
прямо в лоб йому...
Тільки крик: — „За Україну!“ —
Тільки сніг і кров...
але я його дружини
й досі не знайшов.

II

Лине поле снігом талим,
зорі, як ножі.
Чом мені вона сказала:..
... „Перстень!? покажи...“

На снігу, на тіні — блики,
наче я — нічий...
Стало холодно і тихо
на душі моїй.

Кров—у щоки, кров—у скроні... Відкілясь гроза примчала
 сніг... і тіні лав... і розбила все.
 на простягнену долоню Серце б'ється тоскно, глухо,
 перстень я поклав... та немає сліз.
 Я мовчу, дивлюсь... „А може!?“ Взяв я вчительку на руки
 Серце—в горло, в бік... і в село поніс.
 Що таке?...— „Ой, боже, боже!..“ Ось сельбуд. Вікно іскриться.
 Це-ж мій чоловік!.. Двері. Світло. Клас.
 Видно богові замало Я ридаю. Юні лица
 горя і молінь...“ оточили нас.
 Захиталась і упала За вікном туман і зорі,
 на снігу, як тінь... мертво світить сніг.
 Що подумати, що сказати?... Та нема огнів у зорі
 Розгубився я... од очей моїх.
 О любов моя проклята, Наче хвилями озера
 Вчителько моя!.. з хмарами в бою...
 В небі зоряні хорали, Розстріляв я офіцера
 вітер їх несе... і любов свою.

III

Тихо гроб юрбою лине,
 а за гробом—я.
 В нім лежить моя дружина,
 вчителька моя.
 Ой, синіють неба шати,
 а під ними—крок,
 із вінками йдуть дівчата
 й хлопці без шапок.
 Спів до неба тужно лине,
 мов ідем на бій...
 Положив я в домовину
 перстень золотий...
 Більше Наля не пригорне,
 ой не квітне сміх!..

Я ходжу стрункий і чорний
 по шляхах моїх.
 Тишина. Ну хто зі мною?..
 Тільки біла путь...
 Тільки спомини юрбою
 на снігу встають.
 Кров у щоки, кров у скроні..
 знову, знов як стій:
 на заплаканій долоні
 перстень золотий...
 А над ним обличчя любе,
 в ньому жаль і гнів...
 і шепочуть мертві губи:
 „Ти його убив“...

Лютий 1926.

М. ЙОГАНСЕН

ТРИ МАЛЕНЬКИХ ВІРШІ

Вночі
 дзвенить
 комар
Встають поля, підводяться гаї
І ріки підіймаються до хмар.

І хто я, я не знаю уночі
Й яке століття завтра настає, й чи
 Не качка оце скрикнула у сні.

Вночі
 дзвенить
 комар
Встають поля, підводяться гаї
 І мовчки підіймаються до хмар.

II

З очей спадає денний груз
 Стаю дитиною в нудзі
Мов серед озера на даху черногуз
 На 'дній нозі.

І дивиться туди, де синій ліс
Мене пішов шукать за горизон.
— За подушкою руки заплелись —
За хмарою родився сон.

Й повів мене тихенько до отця,
 що вмер.
 І ось іде живий,
В сорочці сірій, хворий і смутний
І тільки не показує лиця.

III

... в весні

їхати в Київ вечірнім
(станція; вокі вагони)

Мов у столітнім сні

Сичить S 104

Ясокорі шумлять, снить потяг про
те, що ген! за полями онде

У синьдалі сумирній

З берегів

виходить

Дніпро.

1926 р.

ОЛ. ДОСВІТНІЙ

ХТО?

(УРИВОК ІЗ СОЦІАЛЬНОГО РОМАНУ)

СОЛОДКЕ СЕРЦЕ

„На згадку про „богом“ і людьми
прокляту країну... Леові—од Неро“

Перегорнув поживку спинку фотографії і на мене глянув гострий-нервовий погляд Неро.

— Невже він таке затіяв?... Невже Неро, цей молодий, стрункий, вродливий грек, од якого пашіло відвагою, життям, гумором, — наважився?..

В ухах ще бриніли жалібні слова заплаканої господарки: „переказав вам узяти з кошику все... Попрощався і зник... Два тижні вже... І жадної чутки...“

А перед заплученими очима навперейми летіли малюнки: дамба і три трупи, прибиті водою... один з них вже обгризений водяними хижаками...

Поліцаї, що поралися біля цих мертвяків... Вони голосно лаяли шантрапу, слали всіх скажених собак на голоту, яка кидається в океан і завдає їм, захисникам порядку, турбот, котрим і без того „вистачало роботи...“

Газовий лихтар на valencia street і повислий на ремені самогубця...

Заулок вокзалу і діловита метушня залізничних службовців навкруги людської істоти, що увивалася на асфальті в корчах і ялозила пінястою слиною з рота...

Нема рації жити, щоби страждати... — майнули згадкою кинуті тоді слова Неро...

— Лео, не сумуйте хоч ви... Не завдавайте туги... І так тяжко всім... — промовив за спиною юнацький голос.

Митро схопився з твердого крісла.

То була Лія, п'ятнадцятилітня донька місс Світгарт.

— Ідіть до вітальні, щось пограйте... або я пограю... Хай мама не сумує... Розважте.

— Добре, добре, Лія. Підем. Краще ви заграйте...

В маленькій вітальні-їдальні, де в куті лаштунками запнуто було ліжка місс Світгарт і Лії, — весело блищала електрика. Ця приваблива,

чепурно вбрана жовта кімната чомусь завше приємно впливала на настрій. Але тепер вона здавалась сумною... холодною, а яскраве світло електрики здавалось тут зайвим: — Чому тут не темно, як у кімнаті Неро?

Місс Світгарт стояла біля столу й своїми ласкавими старечими очима ловила мій погляд, ніби чекаючи відповіді на свою здогадку.

— Нічого, місс Світгарт... Все буде чудесно... Тепер так мало квартир... Ви швидко знайдете собі нового постояльца.

Я зрозумів, що говорю дурниці. Я розумів, що місс Світгарт не тому сумувала. Вона любила Неро, як рідного. Звикла до нього. Може навіть в своїх таємних гадках уявляла Неро за рік-два своїм сином... Адже Лія була гарна і вродлива дівчина...

— Я певен, що він повернеться... — спромігся промовити спокійним тоном, піймавши її погляд, що відображав її внутрішнє переживання і мінявся з жадливого на болісний, з сумного на жаданий... А внутрішнє сумління казало: „для чого ти брешеш?..“

Вона безнадійно зідхнула, але в її очах заблищав вогник таємної радісної сподіванки...

Лія відкрила фортеп'яно, заклала пергамент і, включивши штепсель, вже регулювала ніжками веселі „гавайські народні попури“...

Далекі слов'янському відчуженню згуки веселими стрибками перепліталися з покірно сумним стогоном, — вони п'янили розум східними чарами... вони відбирали свідомість, що треба ще щось сказати жалісливій місс Світгарт, яка так любила мого друга, яка завше так ласкаво поводитись зі мною, коли приходив навідатись до Неро.

Руки мимохіть розгортали купку Нерових листків, а очі без свідомого контролю бігали по роз'єднаних ланцюжках, нервово викручених олівцем на тонісіньких шматочках паперу.

... „Перед позавчора ми з Гансом кинули роботу.“

Це буде шість тижнів, як ми „мали щастя“ робити на цій проклятій бавовняній фабриці. Ти розумієш, що таке працювати десять годин без відпочинку?... Хіба можуть бути відпочинком ті півгодини, коли треба з'їсти свої зашкарублі бутерброди, сходити до виходку, випалити цигарку, або дві? Ой, як хочеться покурити після п'яти годин заборони!

„Десять годин що дня... Иродова машина не давала ні хвилини одсахнутися. Безугавно я мусів підставляти лантух, утовкти очищене зерно і зашити... Шістдесят лантухів на годину... п'ятсот сімдесят на день... І це все — за долара... Правда, чудесно?... Гоне бавовняне клоччя...“

Пиляка з клоччя, пуховиння, пороховиння димом заповняли фабричний цех, вихором в'ючись по-під низенькою стелею... Воно забивало дух, лізло в рот, ніс, вуха, за ковнір... і мов електричними лагідними чесакми роз'ятрювало тіло... Не було чим дихати... Розум мутився... Але роботу кинути не можна й на хвилину, щоб не лише вийти подихати, а навіть обтрусити з одежі в'їдливе пуховиння...

„Місс Світгарт завше хитала головою, що я ледве виім тарілку кулішу... Так вимучувало... Спочатку не відчував: чи я маю руки, ноги, голову на в'язях... Колодою падав на ліжко і прокидався аж вранці від ласкавого будила — голосу місс Світгарт...“

„Так що - дня... Чотирі тижні... В неділю, знаєш, я завше спав до обіду... Удавав перед усіма і тобою — веселого... а втома тягла знову на ліжко... Так манилося солодко виспатись... Часом я проклинав і тебе і Лію, що примушували мене лишатися в вітальні або йти до кіно (Чемність!...)“.

„Я не жалкую, що покинув свого „дядю“ з його шахрайською земельно-посередницькою конторою та валютними махінаціями; і ти, і Ганс, і я — мали рацію. Треба чесно заробляти... Гі-гі! Ото чесний люд вродився?! Потім, коли Ганс кинув німецький шпиталь, залишивши там посаду прибиральника виходків вільною, що певне стала шматком хліба ще для якого голодного, а я покинув збирати браковане залізо К-о Гарісон і Сн — ми захотіли стати дійсними „пролетарями...“ Химера!.. Смієшся? І мені смішно зараз од своїх витівок... Чесно заробляти на життя?... Яка ріжниця — чи я свідомо робив в шахрайській конторі свого вуйка і цим сам робився шахраєм... чи я тут робив на шахрая і невидимо сам ставав шахраєм... Адже знав, що обкрадаю цим доларом за п'ятсот сімдесят мішків не себе, а весь пролетарський космос... Пролетарський космос!.. от устругнув!.. Дурниця, скажеш?... Не клеїться з моїми мізерними розуміннями політичної економії?..

„Ні, брате... Три тижні був шахраєм... хоч і пролетарем був... Я вирахував, що наш фабрикант на одному мені повинен був заробити тисячі відсотків... Ти вирахуй: я діставав долара за день... а я витрачав сил в один день за п'ять днів, виходило, — я мав жити у п'ятеро менше, як належало ще... Але до дідька рахунки... я плутаюсь... Вичисли сам... Я знаю лише, що не можу далі... Не вистачає сил і... не хочу бути шахраєм... Адже-ж я і не член спілки... Ти знаєш, що до неї влучиш тільки за хабаря... а я не мав... На цій фабриці ніколи не працювали члени спілки... Та хіба-б допомоглось, коли-б я був ним... Фабричне правило є: одна людина мусить набити 570 лантуків денно, за долара... До чого тут спілка?..

„Ганс не зміг, тому він мав легшу роботу: діставав лише 70 центів... А я... не я, хтось инший, такий же дужий — робив-би... Я певен, після мене там ні на хвилину не припинялася робота... Кандидати завше під ворітьми...

„Ти читав Джека Лондона „Застрайкував“?..

„Я гадав, не ображайся, — ну і брешуть-же ці писаки... Тепер цього не скажу... Джек Лондон напевне був сам на фабриці... Бо тільки той, хто робив на американського фабриканта, може зрозуміти, що значить: хочеться спати... хочеться спати...

„Жах!“

„Може це скигління смішне для дійсного пролетаря, бо-ж я не маю сталого робочого фаху; — біла кістка, інтелігент!.. Не знаю. Прочитай „Застрайкував“ Джека Лондона і ти мене зрозумієш... За ним виходить однаковісінько — чи біла, чи чорна кістка...“

„Я хочу спати... Ні, я хотів спати... бо зараз я виспався і, як бачиш, пишу оці дурниці...“

„Я гадав: коли я ще два тижні пороблю, я стану горбатим, я перестану відчувати свої руки, ноги, шию, всього себе... Я стану машиною, ідіотом, у мені не буде людини... Адже людина тоді почуває

себе людиною, коли вона може орієнтуватися серед інших подібних до неї істот і оточення... А я перестав нею бути... Я робив, як машина; механічно їв, як колода спав... а в часи недільного „відпочинку“—мені було не до оточення—все мое єство хотіло ще відпочити, ще виспатись...“

„Перед позавчора, в суботу, була получка. Годі!—постановили ми:—я й Ганс... І я спав—неділю й понеділок“.

„Тепер я почуваю потребу виплакати тобі оце...“

„Чи варто так жити, щоб страждати?...“ „До чорта життя!...“

За ширмою закрипіло ліжко... Місс Світгарт певне вже вклада-лася спати... Лія сиділа до п'яної спиною і, склавши руки на колінах, дивилась на мене ласкавими, ласкавими очима.

— Ви так зачиталися, замислилися, що певне не чули, коли я спинила музику?—лагідно запитала вона.—Що там пише Неро?... Я, певне, не вчитаю по вашому...—Вона підійшла до столу.

— Мда... Вибачте... Ніяково усміхнувся до неї...—Ну, мені вже час... Пізно... Підвівся, нервово жмакаючи листки...

— Вам теж пора на спочинок, а я засидівся... Адже ви, Лію, ще працюєте на своїй прасувальні?

Вона спинилась на півкроці і незрозуміло переляканими очима дивилась на мене... І стиха запитала, ледве промовивши:—Так хутко?..

— Посидьте, Лео, ще—сонно промовила з-за паравану місс Світгарт.

— Ні, вже другим разом—нервово мурмотів я у простір, поглядом шукаючи по кімнаті свого капелюха. Я жахався думки—лишитися... Я почував якусь провину перед цими двома істотами. Темна паща дверей порожньої кімнати Неро здавалась вогкою пече-рою мертвяків...

Коли виходили, Лія ніжно легенько торкнулась мого плеча і про-мовила:

— Прийдіть завтра!.. і додала: Мені шіснадцять літ...

Моя манекен, сплив проїзже авто з написом „market street“, сів поруч двох осіб. Коли авто рушило, один з сусідів пробутив „haddem!“ Я, певне, наступив комусь на ноги і попрохав вибачити.

В мозку була крутілка думок.

Що заподіяв Неро? Хто, врешті, він такий?

Якось дивно: коли людини не стане, аж тоді відчуваєш потребу дізнатись, хто вона... Стає боляче: чому не цікавився ніколи, хто він, що... відчуваєш прикру потребу знати її.

Миттю промайнув пароплав „China“, силу народу на березі і молодого вродливого юнака, який нахабно стояв біля верху катера, що одвозив пасажирів з берега, і слав у повітря найпаскудніші руські лайки... Спочатку гадав—якийсь дурний шпик умисне лається, щоб зрозуміти, хто з пасажирів росіянин. Потім, коли вже були в дорозі до Америки, запитав, і він відповів з реготом:

„Всі шпики знали, що я грецький підданець, я не боявся їх... йому цікаво було знати, хто з них шпик... Адже хто знає мову і ці паскудні лайки—не міг не видати себе! і він їх ловив на погляді. Більше десятка сновигало і скреготало зубами від злости...“

Потім пароплав, морська хвороба, що три дні тримала мене в постелі, безпечна весела пика Неро. Він приносив до ліжка гарячі запашні ковбаски з буфету, од яких мене вернуло, а йому було не лише байдуже, а, як шуткував він, — гойдання ще більшого наганяло йому апетиту... Знайомство з Гансом... російським німцем на пароплаві. Разом трьохтижнева мандрівка до Америки... Початкове спільне життя, доки за пару днів не розлізлися по жахливих кварталах... От і все. Потім щотижневі зустрічі... Якось по-братньому все було... ніби росли разом... не відчувалось, що колись назавше розлучимося... І раптом — на...

Мозкова крутілка підхопила Лію...

Чому вона так незвичайно дивилася?... Помічав, так дивилася вона лише на Неро... Ага, шіснадцять літ, завтра іменини... Треба бути...

А листи тут?... І я нервово хапав за бокову кишеню, куди жужмом запхнув копічку тоненьких списаних Неро папірців.

*

— Коли механічно одмикав двері, мацаючи руками замок... крізь закриті повіки, що стуляються в такі моменти, відчув світло. В коридорі горіли всі чотири лампки...

Що за знак? На годиннику було вже 10. Доктор Дені, мій квартирний патрон, мусів в цей час спати: він повинен вставати на роботу до своїх зубних пацієнтів емігрантської колонії вдосвіта... Що трапилось?..

Хутко збіг на гору, і ще перед дверима почув жваву бесіду, що голосно лунала по кімнатах.

— А тебе ждуть, — гукнув доктор Дені, який вийшов на шум відмикаємих мною дверей. Його голос був незвичайно дзвінкий, а тон незвичний для його спокою — підвищений.

— Ти ще не лягав спати? — здивовано запитав я.

— Де там до сну! Швидче йди до вітальні. Він кізликотом подався знов назад по коридору до горниці, де чувся хаотичний гучний людський гомін.

— А, Лео! — загукало кілька душ... — Ми вже з годину чекаємо на тебе...

Крізь сутінок тютюнового диму, що серпанковою завісою вкривав кімнату, я помітив редактора місцевої російської газети „Листка“ — Щербу — соціяліста-революціонера землевольця, як казав він за себе, анархістку Мем, місцевого організатора соціал-демократичного відділу — Гака, інтернаціоналіста-синдикаліста — Воронина, німця Штарка — співредактора місцевої газети „Тапне“, і американського соціяліста — сивого Ойдса.

Останні двоє приневолено сунули мені свої долоні і знову продовжували перервану розмову. Пані Мем не звернула на мене жадної уваги: вона гаряче щось доводила місс Дені, яка з запальними дитячими очима зорила за своєю співбесідницею, ніби боялася загубити і півслова такої рідкої гості, як місс Мем. Адже її ім'я відоме цілій країні, адже це воно наводило жах на капіталістів!

Проте Щерба, Воронин і Гак загукали наперейми. З їх автобусового елементу я лише зрозумів єдине:

„Вчора в Росії скинуто царя. Революція...“ Решту їхніх пояснень тяжко було зрозуміти: певне, причиною цьому був мій закритий до сприймання мозок, де вихором закружляли мрії, електричні токи яких забили калаташками до скроні...

„Значить, можна повертатись... Значить, кінець клятій гадюці, що безперестанку гризе під серцем, виволучи все більшу і більшу тугу за рідним краєм. Значить, почнеться нове життя... Але як-же його починати?... Мозок до цього був мов в тумані. Загіпнована голова — до цього моменту варила лише в напрямку комбінацій знищення царату, деспотизму... Але як-же конкретно далі?... Відчував, що маховики думання ледве ледве ворухнуться...

Що-ж далі?... Думка вхопилася за присутніх. Тоді почув страшений гармидер, що точився межи трьома цими російськими революціонерами, до змагання яких вже втрутилася Мем.

— Знищити всіх поміщиків, роздати селянам їх землі, зруйнувати на тріски їх маєтки — ці джерела виховання проклятих гнобителів!... — ревів Щерба, войовничо розмахуючи кулаками і грюкаючи по підлозі своїм костуром, що допомагав ходити його кривій нозі... Старечі очі палали вогнем і, здавалось, їх відблиск електричними промінцями полискував на його сивій голові.

— Не тільки їх... Все, все гнітюче, всякий потяг до влади треба карати без жалю... Ми покажемо цілому світові, що без жадної влади можна обійтись, — гупала в такт Щербиного костура Мем... В її рухах, вигуках, вигляді — нічого не відчувалося жіночого...

Мені чомусь шкода було і її привабливого голосу, і її вродливого обличчя, і стрункої постати, що намагалися не походити на жіночі...

— Головне, — що нема вже царя, що згинув деспотизм... А що там буде — побачимо, — безперестанку весело гукав Воронін, намагаючись перекичати і безупинного Щербу, і Мем, і англійську розмову, що точилася поміж Старком і Ойдсом.

— Що то буде? — майнуло в голові, — наколи всі вони будуть моїми порадиниками. „А що-ж далі?“

— Годі, торохнув по підлозі костуром Щерба, — ще набалакаємося... Ось що, Лео, — вже спокійно почав він. — Нам треба — інтернаціонально, завтра мітинг. Всі: і есери, і анархісти, і інтернаціоналісти, навіть німець і Ойдс... Ти од своїх демократів, а разом і українців... Ні, од українців хай краще місс Дені — поправив він, глянувши в її бік... Завтра о 4, на горці.

— Звичайно... безтямно шепотів я...

Ойдс хтів знати нашу балачку... О, старий все хоче знати... Коли йому переключили нашу угоду, — він кивав, на знак згоди, своєю білою головою... Він почав говорити щось про синів, про соціалістів Америки, стаючи в улюблену гамлетовську поставу, як завше на мітингах...

А до розчинених дверей новонародженого нерву мозку стукало: Ну, скинуто... а далі що? що далі?... Думка перепліталася з пожмаканими листами Неро, — що лежали в кишені... його зникненням... з очима Лії, її завтрашніми іменинами... останньою статтею в „Новім

Часі“ Струського—„Самої балаканини не досить для революціонера“... Ця стаття схопилася в думці з невеликою брошуркою Лієва „Хто буде творцем нового суспільства“... А крізь все це до вух настирливо лізли безугавні суперечки, що точилися вже між присутніми по-англійському.

— Найвидатнішим провісником соціалізму є Крапоткин... Першим революціонером був Бакунін: більшовики це є каста інтелігентів-доктринерів... Соціалісти-революціонери—єдині захисники пригноблених... Інтернаціонал... Цімервальд—це ж убогість... А проте вони праві: виходу не було... Брехня,—до чорта всякі інтернаціонали, джерело інтриг і ореолу влади... В Англії буде за Росією... в Австрії, в Америці... З Франції повинні іти гасла про шляхи людського розвитку...“

— А як ви гадаєте?—майже в саме ухо задзвенів мелодійний голос місс Дені. Вона сіла обіч мене. Мем вже забула, що на світі існує місс Дені, і червона, з гарячковими очима, кидала грубі репліки до Воронина і Гака, намагаючись своїми доказами перетягнути на свій бік Ойдса та Щербу...

— Про що ви?—ніяково перепитав я місс Дені... Їй право, я власне не втямлю гаразд, про що йде змагання.

— Та-ж про революцію після Росії...—Ви сьогодні якийсь чудний. Не личить вашій гарячій натурі... Їх зібрав сюди чоловік—кинула очима вона на присутніх...—Гео хотів зробити вам приємність... Випадково питає вас телефоном Щерба... Гео перший дізнався. Я просто не знаю, що я й буду говорити завтра на мітинзі...

Все це вона випалила одним заходом...

Місс Дені з людей, що ніколи не можуть сидіти без діла, без розмови... Коли вона не може брати участі в дискусії, вона мусить неодмінно десь збоку згрупувати кулуари. Вона шкодувала, що не належить до якої партії... Їй подобаються анархісти—ці відважні люди, од яких тримтять експлоататори...

— Я теж не знаю, що я буду там говорити... а проте—хіба це так важно?—стиха промовив я до неї...

— Час!... ще треба екстренний випуск готувати на ранок,—підвівся Щерба.

— Завтра о п'ятій, після шабашу, на горці!—гукнув він до всіх, протягнувши мені руку.

„О четвертій, о п'ятій... Коли-ж ми умовились?“

Мем все ще змагалася з Гаком. Вона забула навіть попрощатися. Вона не одходила од його ні на крок, жестикулюючи руками місс Дені, ніби намагаючись цим врешті спантелити упертого спокійного меншовика.

— Я тебе не пізнаю, Лео,—виричився на мене Деві, засовуючи на затулку двері за гістьми.

Він присунув мені качалку. Роздягаючись, розповідав про те, як він дізнався про революцію, як прибіг до дому, щоб сповістити мене, як задзвонив до мене Щерба, а він йому сказав новину, як той негайно приїхав, закликавши по телефону інших...

Я дивився на цього доброзичливого Гео, що не має ніякого революційного запалу, але який чомусь нервово переживає всякі революційні події і явища... Певне в нім говорила бідняцька душа виходня.

з підневільної гуцульщини, що ще жевріла, не гляючи на п'ятнадцятилітнє американське громадянство в ролі доктора-дантиста, добутого страшенними зусиллями у вільні години од комунальної роботи чищення газових лихтарів...

— Атож, сьогодні якийсь дивак наш Лео, весело промовила його дружина, ховаючись під ковдрою чоловікового ліжка.

— Я й сам не знаю, чому це... Сьогодні я дістав од Неро, пам'ятаєш, — веселого грека, що приходив з маненьким хирлявим німцем... Він десь зник... Певне покінчив із життям... Потім ще дрібниці...

Мені чомусь не хтілося балакати про місс Світгарт, Лію...

— Може тому я тільки зараз відчув, що мій мозок не підготований до революції... Це лякає мене... Хоч сам я так далеко від краю, як і інші, та й взагалі... моя особа в суспільстві — це ж крапля в морі тих подій, що одбуваються там і мають відбуватися...

Лео уважно слухав мою недоладну балаканину, крутив цигарку з російського контрабандного тютюну, добутого у матросів і посміхався сам до себе.

— Ні, таки йому треба негайно звідси забиратися, — промовив він до дружини, що починала вже хропти.

— Може, хто й зна... Гадаю, за кілька днів це все виявиться, — не розуміючи сам значіння цих слів, промовив я, кинувши йому на добраніч.

*

Моя рука нервово жмакала в кешені тоненькі папірці.

Це вони мугили голову увесь вечір, не даючи змоги з'осередитись на розмові про великі події.

Що за мана? Невже листи Неро були ціннішими за те, що там творилося на вітчизні? В країні конгломерату затиснутих у пазурі метрополії націй, жажного насильства над людиною, брутального душення культурного розвитку.

Вони тягнули мої думки до себе, немов принада живучої води серед безмежно сухої пустелі.

Хутко розгорнув їх на столі... Очі знов пили незакінчені рядки послання Неро.

„Не дивуйся, що я зник, загинув... коли ти прочитаєш (мою недоладну писанину про себе), ти побачиш, що я завше був повний несподіванок для всіх і самого себе.

Ти пишеш всякі літературні нісенітниці. Ця писанина тобі пригодиться.

Мені шкода одного. Лія і місс Світгарт. Вони обоє люблять мене... Ти знаєш умовини американської жінки — як найшвидче вийти заміж, або мати зятя. Жінка мусить атрофуватись, яко жінчина й перейти в інваліди на п'ятому році праці. Тоді вона нікому не потрібна: ні для мужчини, як жінка, ні для фабриканта, як робоча сила. Вийти заміж і зберегти жіночість... т.т. всі жіночі обов'язки, всі законні природні права еросу — єдиний вихід.

Що плеще цей Неро?... на очі нависали подолані втомою повіки.

II

Вранці суспільне повітря було отруєне: „Страшний царат повалено... Газети різноманітними варіаціями галасували про шосту частину земної кулі, що врешті позбавилась страшного деспотизму... Навіть урядові часописи наперейми підносили шум про величезне значіння для їхнього краю, для нових дружніх взаємовідносин Республіки з Республікою. Ніхто не мав сумніву — в Росії буде Республіка...

Засмучені буденщиною обивателі тепер мали що до розваги... Хлопчиська-газетярі соловейками верещали про великі події, про скинення деспотичного царизму!

Деякі будинки уквітчалися килимами, барвистими ряденцями...

Телефон тріскотав що-хвилини...

„Так, так, мітинг... треба заходів... нового консула... організація переїзду... Товариство допомоги“... Мозок палав. Душа переповнялась радощами... Але чому туга підступила до неї?

В полудень хлопчисько, рознощик газет, жбурнув на стіл газету... не промовивши навіть, як звичайно, „добридень“, і вихором вилетів геть...

Аншлагом, урядове повідомлення разом з додатком од російського консула тараканячими літерами віщувало:

Жадної революції в Росії нема. П'яна чернь намагалася вчинити бешкет і насильство над мирянами столиці.

Заходами уряду все втихомирено.

Цар із родиною виїхав до своєї зимової резиденції в „Царське“.

Уряд Вільної Америки радо прийняв цю офіційну звістку і здоровить Його Величність Великої Росії.

На верандах і вікнах вже не було ні килимів, ні рясних ряденців... У місті настала тиша.

Мені було боляче за себе вчорашнього: чому я був байдужий до звістки?

Що тепер гадатимуть Щерба, Ойдс і інші?... Але стільки вчора наговорили одвертих дурниць!.. Соромливо мовчав і телефон...

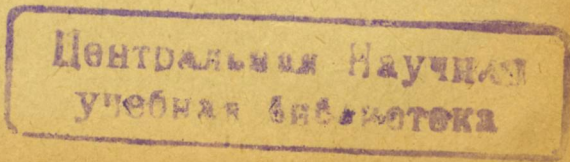
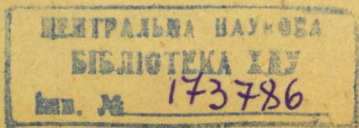
*

Купив дешевеньку японську шаль. Адже Лія іменинниця. Вона - ж прохала прийти...

Сьогодні якось надто довго їхало авто, ще довше тягся на гору трамвай. Як далеко в околиці живе місс Світгарт!

На вузьких темних сходах зустріла Лія.

Пізнав по її запиту: — Чи я це? — Може сірничок є? — Тут так темно. Давайте руку. Її рука тримтіла і була тепла, тепла.

— Добрий вечір, місс Світгарт!

Але з-за лаштунків ніхто не відповідав.

— Мама пішла до кіно... А я гадала, що не прийдете... Сьогодні такі були відомості...

Лія забрала мого капелюха, поклала його на піяніно, потім перенесла на комод, повісила на одвірок віконця, підславши шмат газети.

Я ткнув пакуночок із шаллю до рук Лії. — Ну, здоровлю!

Лія обережно взяла його... і здивовано глянула на мене, щось міркуючи. Раптом залилась дрібним лагідним сміхом. Але миттю замовкла, запобігливо подивилася на мене, сіла коло столу насупроти і почала розпаковувати дарунок. Її руки тримтіли... і вона одклала його на буфет.

— Ви гадали, що я іменинниця, Лео?

— А як-же? — ніяково зиркнув на неї.

Вона одвела свій погляд до мого капелюха, потім підійшла до піяніно, мовчки заклала пергамент і по маленькій вітальні закружляли чудові мелодійні арії „Кармен“.

Я присунув свій стілець.

В розкритій паші піяно поволі нудно тяглася сіра цівка дірчастого пергаменту, як тягнуться сірі, буденні закордонні дні... Але-ж він вилував із піяно таку прекрасну мелодію!

Лія замислено регулювала своїми тоненькими блідими пальцями гру... Вона була захоплена згуками... А я?... Невже мене не було коло неї?

— Лія! Чому ви чудна якась сьогодні?

Вона повернула до мене свій погляд. Він був повний невимовної туги... її очі були вохкі...

— А ви хіба не чудний?... Ви ніби інший стали після листа Неро...

Мелодія лилася вже без регулювання Ліїних рук. Врешті вона змовкла. Лія виключила штепсель. Вона зачинила покришку і схилилася на неї, підперши обличчя долонями.

Її обличчя в кучерявій рямці каштанового волосся відбивалося на гладкій лакованій поверхні піяно...

Мовчки втопила свій погляд в це імпровізоване дзеркало.

— Лео, я зовсім не менинниця... врешті стиха промовила вона.

— Як? а ви-ж вчора казали.—

— Я казала, що мені шіснадцять літ... Ви мене не зрозуміли...

Я дійсно нічого тепер не розумів.

Вона не повертала голови і ще щільніше стисла пальцями скроню...

— Лео, вам що-небудь писав Неро про мене? Скажіть, писав? — ніби ковтаючи що слизьке, знову запитала вона.

Що мені сказати їй?

— Так, писав... Що ви гарна людина... Що йому шкода, коли-б ви стали такою, як усі американські жінки. Що...

— Я не хочу! — скрикнула Лія, миттю випроставшись і грюкнувши долонями об покришку.

Але в цю-ж мить знову сіла і впала головою на руки. Її плечі здригалися. Здається, вона плакала.

Я запалив цигарку і почав ходити по хаті. Мої нерви розладналися. Що за знак? невже це звичайний трюк, спосіб, що поколіннями

витворився у американської залежної жінки... — щоб вийти заміж... Лія підвелася. На її очах непомітно було сліз.

— Лео, я не хочу бути як усі жінки... Але мені шіснадцять років!.. Її голос тримтів.

— Я хочу кохати... Коли Неро вам не писав, так я вам скажу. — Я хтіла кохати Неро. Про це йому не казала... Він зник... Мене поймав жах, розпука, якої ви не зрозумієте... Вона вже говорила твердо і впевнено... Уявіть собі людину, що у мріях пеститься щастям, насолодою кохання... Сподівається що-дня, що-хвилини, що ось-ось воно здійсниться... Невимовне солодке страждання сподіванки... і раптом нема... нема того, хто був причиною цього... Зник, може загинув... Навіки... Зимовий холод охоплює єство...

Вона здригнулася, замовкла на мить і дивилася на мене тманим поглядом, ніби сподіваючись моєї допомоги в поясненні свого дитячого міркування, свого сполоху.

— Дайте цигарку... похапливо промовила вона — і не палить так часто... Сядьте, Лео, не миготіть по хаті... А то мені здається, що ви не слухаєте мене.

Вона пихнула пару разів, закашлялась, жбурнула цигарку в кут кімнати, провела рукою по скроні і волоссі, ніби здіймаючи завісу, що запинала її мозок, і вже цілком спокійно продовжувала:

— Вчора я вам сказала, що мені шіснадцять літ... Я певна була, ви догадалися, що я хочу сказати цим... Адже всі муштини, коли розмовляють з жінками, у них більшість думок точиться про саму жінку, про її вроду... про насолоду з нею... Так казав мені Неро... і це правда... Мама теж казала те саме... Але ви чомусь інакше мене зрозуміли... Може це добре... Ви не такі як всі... А може це гірше...

— Я одна і мама... Я хочу кохати... Але я не можу, як всі інші. Мені чомусь огидні всі муштини, що я здибаю де на роботі, кіно... Я не хожу по танцюльках, як ходять усі дівчата, щоб надібати собі чоловіка... Можливо, причиною був Неро... Він багато мені розповідав про людей, про розвиток людства, про боротьбу. Я мало втямила, що він говорив, але це мене захопило... Це щось великого, не таке, як у всіх інших, що навкруги... Я хочу бути не такою, як всі... Але... я хочу кохати...

Лія взяла мене за руки і стиснула їх, ніби бажаючи цим ствердити правдивість сказаного.

— Мені здавалось завше, коли ви приходили, Лео, що ви рідні, рідні з Неро. Якось ви були однакові з ним думками... Тільки він був веселий, а ви задумливіші... Але ваші позори були однакові... Коли Неро зник, а ви прийшли, — мене покинув жах... Мене охопило теж почуття, що було до Неро...

Лія стисла мої руки і похилила до них голову...

У мене мутилося. Я почував близькість молодого тіла, я відчував жадання його, що передавалось через її руки, обличчя, що втопилося в мої долоні... Мимохіть обережно повернув її голову, з порозкиданими на коліна кучерявими космами...

Обличчя Лії палало невимовною жадобою... Очі томного хотіння тяглися до гори, до мого зору... Її гарячі повіки трипотіли під моїм поцілунком.

Коли надходить безтямне, палке, жагуче чуття насолоди, тоді інтелект людський тікає в вирій.

Лія не хоче бути американкою. Лія хоче вчитися моєї мови. Лія хоче знати, що там за книжки я читаю. Лія нервується: чому я мушу перекладати їй з тих газет, що вона не розуміє? Лія залюбки читає голосно для мене ті англійські книжечки, що я заносу до неї що два дні для роботи.

Лію трудно пізнати. Вона завше весела, у неї палають очі, вона жваво допомагає місс Світгарт в господарстві і розповідає різні пригоди з своєї прасувальні... Вона тепер що-дня залюбки ходить на роботу.

Вона каже, ніби робота дає їй подвійну насолоду... — Відчувати там свою відокремленість од інших. — Адже вона не така як усі, адже вдома вона — має щастя...

Чудна Лія.

Коли одного вечора я приніс дві нових брошури — разом зручніше робити, — вона вміє добре писати під диктант, — Лія реготалася цілий вечір...

— Наші дівчата дивуються з мене. Адже ти, кажуть, знаємо, маєш собі „дружину“... Чому не тягнеш його до шлюбу? Чому не скористуєшся законом? Адже ти маєш можливість не працювати і одержувати від чоловіка утримання стільки, як на фабриці дістаєш?

— Як чудесно, Лео, почувати себе не такою, як вони всі...

Вона кидала тоді мені свої дитячі погляди, намагалася пригорнутися, але присутність матери стримувала її занадту жвавість...

Місс Світгарт задоволено усміхалася, розставляючи на столі чашки з мутною кавою.

Сьогодні ми маємо те, що так таємно ховалося під машкарою різних балаканин Щербів та інших друзів.

Нам треба було перекласти „Що за події в Росії“ та „Нові завдання й нові сили“.

Мене вже не проймав сумнів, як тоді: „Що далі робити?“

Ці брошури odkривали завісу од тих таємниць, що ще не так давно крилися переді мною.

Я згадав Мем, Гака і мені стало шкода їх.

МАИБУТНІЙ МЕТЕОР

I

На берегах моїх повисли косі кручі,
Вистрілюють уверх тонкі кристали шпиць.
Ударами вітрів і палом блискавиць
Їх пощербив мій гнів, повигризали тучі.
На берегах моїх мережають горби
Блакитну далечінь зеленими стяжками.
На берегах моїх сліпучими пісками
Розсипують шпилі свої гірські скарби.
На берегах моїх гудуть, шумлять, говорять
Задумані ліси дочасну казку днів.
Одурені в імлі самообманних снів
Там щось дитиняче звірі двоногі творять.
На береги мої кладуть гранітну гать,
На гребінь хвиль моїх пускають бистрі судна;
Душа їх як моя,— розсміяна й облудна,
Та те, що знаю я,— вони не хочуть знать.
Мов діти, лепетять: „Свобідне! горде море!“ —
І дивляться не раз у ясну, тиху ніч,
Як блисками хутких, хрещато-біжних стріч
У глибину мою спадають метеори.

II

Над обрієм моїм повзуть ліниво спеки,
Мов сонні полози зелено-золоті.
Над обрієм моїм з'являються тоді
Казкові образи фата-морган далеких.
Над обрієм моїм ростуть в мінливій млі
Червоні, як кораль, розміряні світанки;
Звисають плавно вниз, мов срібляні серпанки,
Над обрієм моїм прозорі, чисті дні.
Та ось пирсне перун оскаженілим блиском,
Заллється реготом грозою гордий грім,
Подерті рядна хмар над обрієм моїм,
Мов мертвяки-грачі, заграють сонця диском.
Мов вужівками пуг, шмагатиму зеніт
Неперегонними, буйними бурунами.
Збіліють їх уста: „О, змилуйся над нами!“
Страх лоно їм порве, що збожеволів світ,

Що я втопив, залив материків простори,
Що збавлений мети їх негасимий гін!
Та не стрівожить їх ця тайна всіх тайн:
Що падають згори засвітні метеори.

III

Мов з добичі хутких ненаситних рекінів,
Що їй блискучий зуб аорту розпоров,
У глибину мою лле сонце світлу кров.
У глибині моїй світ у красках рубінів.
У глибині моїй чаїться морок - жах:
Чудовища бліді, покривлені, капризні,
Дельфіни, молоти, сверли, фосфорні слизні,
Поліпи - мутняки з жорстокістю в очах.
Нераз товчками сил, збунтованих у пеклі,
Підводиться моє вогнем вагітне дно.
Тоді по кип'ятку везе людей судно
Над кратером із сну розбурканої Геклі.
З тривогою тоді слідять вони вогонь
Розкресаний внизу кресалами Гігантів.
І терпне мозок в них на спомин тих Атлантів,
Що їх ковтнула тінь моїх плинних долонь.
Нестерпна думка їм в мізку сверлує: „Горе!“
В трусливім трепеті серця — бліді як сніг.
... І плавно плеще мій злорадний, зрадний сміх,
Що з п'їтьми багрянні спадають метеори.

IV

У глибину мою спадають метеори
З тих пропастей, де в тьмі іскрить Великий Віз.
Мов стріли вогняні шалено мчаться вниз,
Пронизують, січуть незміряні простори.
Мов струни золоті дзінких космічних лір,
Несуть мені пеан розгону, слави, сйива.
Мов занята вогнем перевороту майва,
Горять жадобою нечуваних офір.
На мить їх зичний спів розбуркує природу
Моїх прозорих вод. Шиплять бовваки пар,
Летять угору, вверх, до повноклубих хмар
І в стужі бігунів знов скроплюються в воду.
І відламки старих, розкришених планет,
Розжарені на мить в пруживому розгоні,
Доспівують свій спів в мінорнім, чорнім тоні...
Та вічність їх пісень ми знаєм; я й поет.
Свічада наших душ — одвічних тайн притвори.
Під сйивом наших плес — задумана глибінь.
Солодкий щастя біль і радощі терпінь
Горять і гаснуть в нас, як світлі метеори.

V

У стужі мовчазній, в безмежах, на мільйони
Мільйонів літ — іскор летить етероліт.
Він в молодих піснях творив безжурний світ,
Холодній пітьмі слав красок побідні тони.
Тепер він ось: мертвяк. Мов на трухляві цвіль,
Засіяли його безцінні самоцвіти:
Прозорі як алмаз, дзвінки оксигеніти
В азотних пустарях зморожених на сіль.
Так за більйони літ, блакитний небозводе,
Також мою пливку, розбурхану глибінь,
Зотне померхлих сонць безплідна, мертва тінь,
Змережають твої прозористі клейноди.
Та зайва буде їх завершена краса,
Бо сціпеніють склом поетів горді співи
До Лебеда, Хреста, до Сирія, чи Діви,
Що згаснуть, як тепер Волосожар згаса.
Лиш инколи, мов крик, тьму ночі переоре
Рій каменів твердих, і вибухом, на мить,
Наш неймовірний скарб магічно обагрить.
Це будуть ті самі скитальці — метеори...

VI

Аж прийде мить така в кромішній, вічній ночі,
Що виповниться нам судьба скитання вщерть.
Далекий мандрівник прорве ворожу твердь,
Кромішню мертвоту глумливо полоскоче.
Далекий мандрівник з незбагнутих висот,
Мертвяк — у мертвяка грудьми твердими вдарить,
Розсиплеться вогнем і мертву тлінь розжарить
І викреше новий золотострунний льот.
В ритмічному танку орбіт, еліпс, круговин
Завихрить, затримтить розкований атом.
І солодко-п'янким і довірчивим сном
Кохання розсвіне в нутрі блідих мряковин,
В пожарах багряних, немов бруньки грудей,
Народиться жага міцна, палка, велика,
В своїй красі страшна, своїм бажанням дика,
До тварів з мудрими очима — до людей.
Цю радісну жагу — я понесу в простори,
В непройденість віків песливо понесу.
За тих творінь нових сподівану красу
Тобі мій вдячний спів, Майбутній Метеоре!

М. ФІЛЯНСЬКИЙ

ОБРАЗИ

Присвячую П. Тичині

Є тайна в камені і дереві,
У пісні, слові і в струні;
Її ховає й день рожевий,
Вона в колисці і в труні.
Її не зна базарів склака,
Її не кличе буднів шум,
Лиш тих за нею стежить око
У кого чоло — в смугах дум.
І хто, пурнувши в вир буденний,
Єдину винесе на світ —
Тому — вінок нетлінних квіт,
Над тим ми ставим тавро — „геній“.

ГЕНІЙ ЗВУКІВ

Електра.

Бронза.

Мармур.

Ряд

Блискучих пишних колонад,
І з тисяч поглядів — один —

Туди, де Він,

І волю всіх взяла одна —

Його струна.

Зникає кін... Тримтять вуалі...

Кудись лечу — все далі й далі

Ще мить і вже — ні колонад,

Ні струн, ні бронзи, ні естрад.

Передо мною гірні лона,

І скель зруйнованих корони;

В таємній темряві вечірній

Гайсає регіт духів гірних

І кліквіт гарпій десь у млі,

Звідтіль, з бездоні, з-під землі...

Надгірня ніч. Холодні роси.
Безмовні привиди — колоси.
Сайгак над прірвою кричить...
Мое багаття миготить,
Мое багаття догора —
Глуха північна пора
Дзвенить ноктюрном водоспад...

І я лечу кудись назад:

Електра.

Бронза.

Мармур.

Ряд

Блискучих пишних колонад;
Вінками звиті білі стіни,
Німих облич недвижні тіні.
І з тисяч поглядів — один,
Туди, де він.
І волю всіх взяла одна,
Його струна.
І самоті моїй на зміну
Несуться образи і тіні
Від hexen tanz'ів Поганіні...

ГЕНІЙ РІВНОВАГИ

Всяк час стоїть передо мною:

Іде тихенькою ходою

Високе чоло, постать горда

Сопілка, той чийсь — *tecum porto*

В його руці дорожній кій —

Свідок єдиний дум і мрій

І пісня рідная в устах

І пил сандалій — вічний шлях.

І вже давно, ще в перші дні —

Як став той привид при мені —

Чийсь голос тихий, голос ясний

Сказав про образ той прекрасний:

„То той, ким мариш ти в меті

В своїм майбутньому житті.

Один від тих, хто на хвилину

До нас спускається в долину

Щоб нам явити серця мир

Досвітню радість дальніх гір...

То — ворог буднів, суети

То — геній вічної мети...

Не пізнаєш Сковороди?“

ГЕНІЙ ВОЛІ

„Щоб цвів блакитним цвітом мак —
Не небо волить, а Бербанк“.

І мак цвіте блакитним цвітом...

Дивуються діти

І зела і квіти.

На дереві в бентежжі шепоче гілля

І волю Бербанка приймає земля.

*

Жоржини жеврять пишний колір:

І оксамит на пелюстках

І врода й хист і ніжний колір —

Немає одору в квітках.

„Прийми мою — Бербанка — волю:

На пишну на твою красу

Новий дарунок я несу —

Обвійся одором магнолій“...

І в одорі жоржини квіти

Не знають де їм щастя діти...

Жоржина покірна Бербанковій волі

І марить бажанням півдевнних магнолій.

*

В звичайний час, весняним ранком

На гайстру погляд впав Бербанка.

„Ти будеш в час свого кохання

Змінити на день тричі вбрання...

І гайстра в час свого кохання

В красі блискучого убрання:

В сутані білій зранку — раз,

У південь в золоті — у друге,

В вогнях зорі — в вечірній час.

І дивуються навкруги

Квіти з саду, з гаю, з лугу...

Гадають, що волять в новому світанку

Предивнії чари,

Примари

Бербанка.

*

Взяло проказою кохане

Найкраще дерево у саду,

І хворий плод до часу в'яне

І гасне врода на свиду

„Я дам тобі незнану силу,

Проказу я з тебе звезду

І кров нову вілляю я в жили
І знов красу твою знайду".
І в хисті, в намисті:
І квіти і листя...
Загублена врода
Вернулась до плоду.
І воля Бербанка — для дерева указ,
І древо Бербанка — не знає проказ.
І знов його древо — найкраще в саду
І плод того дерева — у всіх на виду.

*

В пустині пекучий
Лиш кактус колючий.
Не спиниться пташка, мина його звір
В беззмарнім безміжжі — увесь його мир...
І погляд Бербанка добіг до пустель,
Упав на бархани, пронісся між скель.
„Зніми й забудь свій зрак колючий,
І дай пустелі пишний плод
І в лоні мертвим і болючім
Красуйсь від них із роду в род:
І хмар не благає пустеля з висот:
Весь кактус у квітах і гне його плод.
Смарагдовий килим і сяє й горить
І пісня весняна в пустелях дзвенить.

*

Над шляхом — древо вікове.
Його привабливий наряд
Співців весни до себе зве
І низка зграй весь вік живе
Під холодком могутніх шат.
Ніхто з живих не пам'ятає,
З яких часів, з яких годин
Воно доріжніх закликає
І скільки знає
Сонця змін.
Бербанк поглянув і прорік:
„Єдиній кроні на замін
За наш нікчемний людський вік
Ти принесеш нам — п'ять колін.
Я дам тобі незнану силу,
Корінню дам новий терен
Щоб заздрі вітри не зломали
Твоїх невиданих рамен...“

І сталось так, як він прорік:
Єдиний кроні на замін
За наш нікчемний людський вік
Дає те древо п'ять колін...

*

Є тайна в камені і дереві
У пісні слові і струні
Її ховає й день рожевий,
Вона в колисці і в труні.
Її не зна базарів склока,
Її не кличе буднів шум,
Лиш тих за нею стежить око
У кого чоло — в смугах дум.
З них одну на люд виносить
Геній волі з Santa Bosa.

ГЕНІЙ ДОСЯГНЕННЯ

„Дарма, що одцвіло, що застом квіт рясних
Уже не станеш ти доріжніх закликати,
Сміятись з сійвами і з бурями стогнати
І чоло мирувать нектарами весни...
„Все те, що ти взяло у днів чадних і п'яних
З прозорих обріїв, з блискавиць вогняних,
Що проказало шлях часів твоїх земних —
Я все тобі верну в луні пісень незнаних.
„Видима смерть тобі дала нову вроду,
Услади джерелом ти станеш — без кінця —
Так славимо-ж єдиного творця —
Природу.
І непохитний шлях в незнанії краї
До меж усіх шляхів, до обріїв її
Де в сійвах тайн стоїть останній санктурій...
Рукою власною — Антоній Страдиварій.